

УДК 811.111

ЕРЕСЕКТЕРГЕ ШЕТ ТІЛІН ОҚИТУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ ТУРАЛЫ

Алғазина Айдана Қайратқызы

algazinova77@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Педагогика және психология кафедрасының докторанты,

Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – П.Б.Сейітқазы

Қазақстан Республикасының жаһандау кезеңіндегі ең маңызды мәселелерінің бірі - үштілділік. Еліміздің дамыған 30 елдің қатарына кіруге көптілді білім беру жүйесін құру білім беру саласының бәсекеге қабілетті факторларының бірі болып табылады.

«Қазақстан әлемде жоғары білімді, халқы үш тілді де: қазақ тілін – мемлекеттік тіл ретінде, орыс тілін – ұлтаралық қатынас тілі ретінде және ағылшын тілін – жаһандық экономикаға нәтижелі өтудің көмекші тілі ретінде еркін меңгерген ел болып танылуы керек» - деп Елбасы Н.Ә.Назарбаев отандық білім беру ісіне жоғары талап межесін қойды.

Осы орайда, шет тілін үйрену ересек мамандарға қойылған шарттардың бірі. Соны мен қатар, ересектердің білім алу үрдісі – жалпы білім жүйесінің бөлінбейтін, маңызды, өзіндік ерекшелігі бар ажырамас бөлігі. Ересектердің үздіксіз дамуының басты міндеті – бүгінгідей динамикалық жылдам өзгеретін қоғамда еркін еңбек ете алу, толыққанды өмір сүре алу үшін білім, білік, дағдымен қамтамасыздандырылып, алған білімін өз мәселесін шешуде тиімді, нәтижелі жүзеге асырудың жолдарын меңгеруі болады.

Бүгінгі таңдағы ересектердің үздіксіз дамуын өзектендіретін бірден-бір құжат «Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы» (ҚР Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 988 қаулысы) болып отыр. Бағдарламада: «...Білім берудің әрбір деңгейіндегі оқыту мазмұны жалпы әдіснамалық шеңберге біріктірілмеген әртүрлі мақсаттар мен күтілетін нәтижелерге құрылады. Қажетті білім, дағды және құзыреттер жиынтығына ие Қазақстан азаматының моделін (бейнесін) айқындайтын өмір бойы оқытудың бірыңғай тұжырымдамасы жоқ» деп түсіндіріледі. Сәйкесінше, кез-келген категориядағы білім алушы оқытудың 5 нәтижесін көрсетуі тиіс дей келе, оларды келесідей: оқып жатқан саласындағы білім және түсінік; кәсіби деңгейде қолдану, дәлелдерді қалыптастыру және проблемаларды шешу; ақпаратты жинау мен түсіндіруді жүзеге асыру; ақпаратты, идеяларды, шешімдерді хабарлау; оқуды өз бетінше жалғастыру дағдысы деп міндеттейді.

Демек, жоғарыда көрсетілген әрі талданған нормативтік құжаттардың мақсат, міндеттерін шешу жолында қазіргі кезде ересектердің білім алуын, үздіксіз дамуын, яғни нақтырақ айтсақ, білімнің пәндік аймақтарындағы педагогикалық-психологиялық әрекеттерде жоғары нәтижеге жеткізетін дидактикалық еңбектің негізгі заңдылықтарын, шарттарын, мотивтерін кәсіби тұрғыда қарастыру мәселесін туындатып отыр. Бұл өз кезегінде біліктілікті арттыру жүйесінде ересектердің шет тілін жетік меңгеруі, кәсіби тұрғыда дамуын оңтайландыру жолдарын зерделеуді қажет етеді.

Осы тұста бүгінде «life-long education», яғни «өмір бойы оқу, өмірлік оқу» халықаралық терминіне сай біліктілікті арттыру жүйесін дамытудың басты стратегиялық бағдары – ересектердің кәсіби жолында өмірге жауапкершілікпен қарайтын, дүниетанымдық мәдениеті жетілген, креативті ойлауға дағдыланған, іскерлік қабілеттілігі биік, академиялық ұтқырлығы жоғары, гуманистік ойлауы басым, инновациялық іліммен қаруланған адамгершілік қасиеттері мол білікті мамандардың жаңа форматын қалыптастыру жұмыстарын атқарады.

Бүгінгі күн талабына сай ағылшын тілін үйренудің маңызы зор екендігіне белгілі. Осыған сәйкес, біз ересек жастағы қызметкерлерге шет тілін үйретудегі психологиялық және педагогикалық ерекшеліктеріне сай әдістерді қолдануымыз қажет.

Ағылшын тілін ересек адам ретінде үйренгісі келетін адамдар үшін басты проблема уақыттың жетіспеуі немесе мүлдем жалқаулық емес. Басты кедергі - өз-өзіне күмәндану. Өйткені, тек балалардың тіл үйренуге мүмкіндігі бар деген аңыз көп кездеседі. Ғалымдардың пікіріне қарама-қарсы, көптеген адамдар жас өткен сайын жаңа дағдыларды үйренуге мүмкіндік беретін ақыл-ойдың «икемділігі» жоғалады деп сенеді. Егер осы мәселені егжей-тегжейлі зерттесек, зерттеуге жүгінетін болсақ, сау адамдарда ақыл-ой қабілеттері жасына қарай төмендемейді, керісінше ақпаратты ұйымдастырудың дағдылары бар, басқаша айтқанда, адам сөрелерден алынған ақпаратты сұрыптай алады. Егер біз оқушының деңгейіне, қалаған мақсатына және жеке басының сипатына сәйкес келетін дұрыс әдістеме таңдасақ тілді меңгеру процесі балалардағыдай тез жүруі мүмкін.

Осылайша, ересек мамандарға шет тілін кәсіби оқытудың педагогикалық-психологиялық тарапынан, оқу-әдістемелік еңбектерге және озат педагогикалық тәжірибелерге жасалған талдаулардың нәтижесінде тиімді әдісін қолдану. Өмірге шынайы көзқараста қарайтын болсақ, әр адам жаңа дүниені үйренуге құқылы және оны практикалық тұрғыда қолданудың көптеген тәсілдері бар. Шет тілін есте сақтау әрине тілім деп жанын беруге даяр көптеген “патриот” адамдар үшін басында қиынға соғады. Тіпті, жалықтырып, істі тастап кетуге деген құштарлығын оятуы да мүмкін. Ал, бәсекеге қабілетті ересек тұлға ретінде қалыптасу үшін ағылшын тілі маңызды екенін ұғыну соңына дейін апарудың басты қадамы. Қазақстанда қазіргі кезде тіл үйренуге дайындайтын орталықтар саны жетерлік. Технологияның дамуының нәтижесінде білімді үйден отырып - ақ алуға болатын онлайн курстар өте көп. Ұялы телефоныңызға уақытты басқарудың тиімді әдісін қолданатын, есте сақтаудың оңай жолын үйрететін программаларды жүктеп алсаңыз, ағылшын тілінің хас шебері боларыңыз анық. «Шет тілдерін үйрену миды жаттықтырудың жақсы жолы. Күніне кем дегенде он жаңа сөз жаттауды әдетке айналдырыңыз. Осындай әдісті меңгергенде, сөз емес сөз тіркестерін жаттауға көшу керек».(К.Д.Ушинский)

Қазақстандық білім беру жүйесінде үздіксіз оқыту үдерістерінің кешенін іске асыруда екі түрлі өзара байланыстағы сатыларды қамтиды, сонымен бірге үздіксіз білім – білімдегі бір саты мен келесі сатының жалғасып келуі нәтижесінде пайда болды. Оның көмегімен ересек адамдар өз қабілеттерін дамытады, біліммен байытады, кәсіби біліктілігін жетілдіреді немесе оларды жаңа бағытта қолданады. Екі түсінік бір-бірімен тығыз байланыста дамиды. Бүгінгі біздің көтеріп отырған мәселеміздің өзі тіл үйренуді арттыру бойынша ересектердің білім алуы, кәсіби құзыреттілігінің дамуы жайында болмақ.

Ересектерге білім беру ілімімен андрагогика ғылым саласы айналысады.

Андрагогика – даму үстіндегі ғылым. Сол себепті оқытудың ересек адамның іс-әрекеті ретінде әлеуметтік-андрагогикалық ерекшелігін қалыптастыратын негізгі

шарттарын белгілеудің қажеттігі туындайды. Зерттеулерге сүйене келе ересек адамдардың білімді қабылдаудағы негізгі айырмашылықтарын қарастырсақ:

1. Ересек адам өзін тәуелсіз, өзін – өзі басқаратын тұлға ретінде біледі және өмірлік тәжірибесі жоғары, оның ішінде алған білімі;

2. Ересек оқушының оқуға деген жоғары бастапқы және ерекше мотивациясы бар, бұл олардың кәсіби міндеттерін оқу әрекеті арқылы шешуге байланысты;

3.Ересек білім алушы алған білімдері мен дағдыларын күнделікті және кәсіби өмірде жедел түрде практикалық қолдануға ұмтылады;

4.Ересек тұлға сапасына және оқу нәтижелеріне жоғары талап қояды. Бұл ересек адамдардың шет тілін меңгеру жолындағы ең басты жолдары ретінде көрініс табады.

Психологиялық - педагогикалық тұрғыда алатын болсақ, психолог мамандар ересек адамдарды оқытудың 8 ерекшеліктерін анықтайды

1. Ересектер өздері оқуға дайын болуы керек. Олар сыртқы қысымға қарсы тұрады. Оларды оқыту жаңа дағдыларды игеруге немесе белгілі бір жаңа білімді алуға деген ішкі мотивация болған кезде ғана тиімді болады. Оқуға деген құштарлықты сыртқы әсерлер оятуға немесе ынталандыруға болады, бірақ оны таңуға болмайды.

2. Ересектер өздері үйрену үшін қажет деп санайтын нәрсені ғана үйренеді. Ересектер оқуға тәжірибелік қызығушылық танытады және кәсіби өмірінде өздеріне тікелей пайдалы нәрселерді үйренеді.

3.Ересектер жасап үйренеді. Бір жыл ішінде ересек адам «пассивті» үйренгеннің 50%, екі жылда - 80% ұмытады. Бірақ егер оған оқудан кейін тәжірибеде алған білімдерін бекітуге, содан кейін осы тәжірибелік жаттығуларды мезгіл-мезгіл қайталауға мүмкіндігі болса, жаңа білім әлдеқайда ұзақ сақталады.

4.Ересектерді оқыту нақты мәселелерге бағытталуы керек. Мәселені тәжірибелік өмірден алып, нақты шешім іздеген дұрыс.

5.Ересектердің білім алуына алдыңғы тәжірибе көбірек әсер етеді. Ересектердегі жаңа білімді қабылдау жинақталған өмірлік тәжірибемен тығыз байланысты

6.Ересектер бейресми жағдайда жақсы үйренеді.Көпшілігінде мектеп жұмысымен байланысты жағымсыз естеліктер бар.Сыныпта бейресми атмосфера құруға тырысу керек.

7. Ересектерге сабақ беру кезінде сізге оқытудың әр түрлі әдістерін қолдану қажет. Егер ақпаратты бірден бірнеше сезім мүшелері қабылдаса, оқу үдерісі тез жүреді. Бейнефильмдер, аудиожазбалар, көрнекі құралдар сынып тәжірибесін едәуір жақсарта алады. Ересек оқушының іс-әрекетінде, көзқарасында немесе ойында өзгеріс тудыру үшін тыңдаушыны білім беру үдерісіне белсенді қатысуға тарту керек, яғни оқытудың пікірталас әдісін қолдану керек.

8.Ересектерге «бағалаудың» қажеті жоқ. оларды басшылыққа алу керек. Бәсекелестік ересектердің білім алуына кері әсер етеді. Олардың көпшілігі бір нәрсені үйрену қабілетіне сын көзімен қарайды.

Ересектермен жұмыс барысында когнитивті-коммуникативті әдіс өзін-өзі толығымен ақтайды, яғни тілдік жүйені тану, түсіну және түсіну арқылы оқыту. Таза имитация және көбею тек бастапқы кезеңде оң нәтиже бере алады. Мұндай мақсаттарды тұлғаға бағытталған тәсілді жүзеге асыратын әдістер қанағаттандырады. Оларға келесі технологиялар кіреді: бірлесіп оқыту, студенттер портфолиосының жобасы, интернет-технологиялар және т.б.

Қорытындылай келе, жоғары да айтылған негізгі ақпараттар ересек адамдардың кез келген жаңа дүниені және оның ішінде Қазақстан Республикасы үшін басты орында тұрған шет тілін оқып үйренудегі қажетті мәліметтер болып табылады. Ел экономикасының дамуы үшін, шет елдермен дипломатиялық қарым – қатынас орнату үшін, бизнесте және нарықта алдыңғы қатарға шығу үшін тіл үйренудің маңызы зор. Ал, оны педагогика – психологиялық тәсілдер арқылы қабылдау ұзақ мерзімде қолданудың басты шарты ретінде қарастырылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Балластов, А. В. Практическое применение информационных технологий при обучении взрослых профессионально ориентированному неязычному общению в условиях неязыкового вуза /А. В. Балластов // Вестник ТГПУ. 2012. - № 4. -С. 74-79.
2. Козлова, О. В. Интегративная технология обучения взрослых иностранному языку / О. В. Козлова // Современные наукоемкие технологии 2005.-е 8.-С. 135-137.
- 3.« Шет тілін оқыту әдістемесі » Амандықова Г.Н. Мұхтарова Ш.Е. Баймұқанова Б.С 35-37 бет
4. Мектептегі шет тілі №2 2011 ж. «Ағылшын тілі сабағында білім сапасын арттыруда жаңа технологиялық әдістерді тиімді пайдалану» 11-19 бет